

Význam slanisek v chovu srnčí zvěře

Jiří HANÁK

Celá historie chovu spárkaté zvěře od doby, kdy zvěř byla pouhým zdrojem obživy člověka, se ve středoevropské oblasti postupně vyvíjela k jejímu cílenému obhospodařování. Cílem již nebylo jen získání zvěřiny coby zdroje obživy, ale stále více se do popředí zájmu dostávaly a byly sledovány především otázky a možnosti jejího zkvalitňování po stránce chovné a především trofejové kvality. Z průběhu historie také víme, že tyto zájmy byly upřednostňovány u vlastníků velkých pozemkových celků, především z řad šlechty, kde silné trofeje a jejich velký počet sloužil především k jejich společenské a finanční reprezentaci. Svědčí o tom rozsáhlé a bohaté sbírky trofejí na mnoha zámcích. Tato doba je však již dávno zcela pryč a současná doba a krajina je v mnoha svých aspektech zcela odlišná.

Současná průmyslově obhospodařovaná krajina, ve které vládne ve většině případů nutnost ekonomického zisku, změnila svou strukturu. Dřívější rozčlenění na mnohá pole a políčka s rozličnými zemědělskými plodinami, které poskytovaly spárkaté zvěři možnost téměř celoroční kvalitní obživy, se přeměnila na krajinu, ve které se radikálně změnila především pestrost celoroční potravní nabídky. A to jak v lesním prostředí s neúživnými monokulturami jehličnanů, především smrků, tak v polním prostředí, kde místo pestré potravní nabídky na mnoha drobných políčkách s různými plodinami přišly rozsáhlé lány několika plodin, navíc často chemicky ošetřované, téměř bez ostatního rostlinstva. V řadě oblastí pak dochází s postupným převodem zemědělské půdy na trvalé travní porosty ke

skutečnosti, že jsou pak dále využívány k trvalému pastvení především skotu, a tím vytlačují spárkatou zvěř ve vegetačním období z těchto ploch.

Za této situace je pak jedinou možností toho, že se snížila pestrost a kvalita potravní nabídky, nutnost řešit tuto skutečnost nadstavbovými opatřeními, tj. zvýšit srnčí zvěři možnost přijímat v běžně dostupných mysliveckých krmných zařízeních, tedy i prostřednictvím slanisek chybějící anorganické látky - prvky, v optimálním poměru a množství pro fyziologii zvěře, její růst a tvorbu paroží. Z makrominerálií jde především o vápník, fosfor, hořčík a sodík. Z mikrominerálií - stopových prvků je to především mangan, měď, zinek, kobalt, jód a selen. Dále se jedná také o vitaminy A, D₃, C a E, které srnčí zvěř potřebuje v období kosterního růstu, při vývoji plodu v prenatalním stádiu, pro kvalitní mléčnou výživu v době kojení mláďat a pro tvorbu a vývoj silného paroží.

Jejich aplikací se jenom umožní, aby srnčí zvěř ukázala své genetické založení, rezervy a možnosti i po stránce vývoje a aby se významně zvýšila trofejová a chovná kvalita. Tyto minerály a vitamíny je pak možno celoročně aplikovat v chovu srnčí zvěře právě pomocí obohacených - minerálních slanisek, s obsahem minerálních látek a vitamínů. Za tímto účelem je však nutno mít v honitbě vybudovanou pravidelnou síť slanisek vhodného typu.

1. Síť slanisek

Jestliže jsme se rozhodli v námi obhospodařované honitbě zvýšit kvalitu srnčí zvěře pomocí aplikace minerálních slanisek, pak je naprostou nezbytností, má - li být naše snaha úspěšná, vybudování pokud možno zcela nové a promyšlené sítě těchto slanisek. Nová síť je nezbytná z toho důvodu, že slaniska z dřívějšíka již z pravidla bývají používána po mnoho let a jejich fyzický stav často není právě nejlepší a také okolí slanisek je z dřívější doby často velmi silně zamořeno parazity záživacího traktu srnčí zvěře. Dalším důvodem pak také je, že slaniska svou polohou často již neodpovídají potřebám srnčí zvěře.

Nově zamýšlenou síť slanisek bychom si měli nejlépe předběžně zakreslit do mapy honitby a to tak, že si honitbu rozdělíme čtvercovou sítí. Jeden čtverec na mapě by měl odpovídat nejlépe pěti až deseti hektarům plochy honitby. V tomto jednotlivém čtverci bychom následně měli vybrat nejvhodnější místo pro umístění jednoho minerálního slaniska.

Je vhodné při tomto umístění brát v úvahu konfiguraci terénu a přihlídnout na sněhové podmínky v zimě, obvyklá stávaníště srnčí zvěře a to jak v létě, tak také v zimě, možnost blízkého krytu pro srnčí zvěř a směr převládajícího větru. Velkou výhodou je také možnost umístění pozorovacího zařízení s výhledem na minerální slanisko. To vše s ohledem na to, jak chceme mít během roku srnčí zvěř v honitbě rozmístěnou, případně v zimním období koncentrovanou, nebo kde sledujeme i jiné cíle, např. kde chceme, aby byla centra stávaníšť teritoriálních srnců. Je také nutné umístění nového minerálního slaniska posoudit z hlediska lesního hospodářství, jestliže zamýšlíme do blízkosti nebo přímo do lesa nové minerální slanisko umístit. Je třeba mít na zřeteli, že i slanisko s aplikovaným mine-

rálním krmivem je mysliveckým zařízením a současná legislativa nám nařizuje mít pro takovéto myslivecké zařízení souhlas vlastníka pozemku s místem umístění a to nejlépe písemný. Dále je třeba rozmístění slanisek sledovat s ohledem na případně další navazující lesní porosty, např. nově vykáčené paseky a s tím související možný okus výsadby a možnost vzniku škod dalším následným okusem.

Síť minerálních slanisek může být samozřejmě i hustější, než je doporučený počet jednoho slaniska na 5 až 10 ha plochy honitby. V podstatě je ideální, slouží - li jedno slanisko asi pro pět kusů srnčí zvěře. Může však klidně být aplikováno i pro jeden kus srnčí zvěře, např. pro silného srnce, u kterého máme zájem, aby v určitém místě setrval a stal se tak srncem teritoriálním. Tito srnci se pak z pravidla k takovýmto minerálním slaniskům, jsou - li pravidelně a především z jara včas doplňovány, vrací i po několik let a obhájují je coby součást svého teritoria. Je však důležité, aby nově zbudovaná síť minerálních slanisek byla celoročně dostupná pro všechny kusy srnčí zvěře v honitbě, zvláště pak ve vegetačním období, kdy srny již kladly svá srncata a právě díky minerálním slaniskům poskytují svým potomkům mléko bohaté na minerály a vitamíny a tím jim poskytují v maximální možné míře vše potřebné pro jejich další kvalitní tělesný vývoj. Proto je nutno také zajistit při výstavbě sítě slanisek s minerály, aby především kojící srny měly vždy alespoň jedno takové slanisko ve svém domovském okrsku a mohly se tak věnovat péči o potomstvo a nemuseli podnikat dlouhé cesty ke slaniskům z důvodu zajištění minerální výživy potomstva.

2. Typy slanisek

Typy slanisek vhodných k použití v dané

honitbě jsou různé, záleží jen na uživateli honitby, co má vybudováno. Zda jde o slaniska, kde je vyložena jen kamenná sůl, anebo jde o sůl sypkou s míchanou s minerálním krmivem, samozřejmě s přihlédnutím na druhy spárkaté zvěře, které se v dané honitbě vyskytují. Osvědčila se nám síťovitě rozmístěna slaniska pro srnčí zvěř o výšce přibližně 1 m až 1,2 m se stříškou (viz. Obr. 1). U slanisek se stříškou stačilo jejich doplňování dvakrát ročně a to zjara a na podzim, protože sůl zde vyložená se rozpouští jen velmi pomalu. Při doplňování slanisek jsme do nich dávali vždy jen několik menších kousků kamenné soli, pokud byly, do slaniska vloženy větší kusy kamenné soli tak se vždy za krátký čas ze slanisek ztrácely. U slanisek pro srnčí zvěř jsme pak na kousky vyložené kamenné soli ještě nasypali sůl sypkou, obvykle asi 1 kg běžné kuchyňské soli nebo krmné soli.

V některých honitbách je praxe, že kamenná sůl je převážně celoročně vyložena

Obr. 1 Minerální slanisko se stříškou

jen v korytčích u příkrmovacích zařízení (krmelců). Toto řešení nepovažuji za vhodné. V každém případě je potřeba sůl rozmístit i v ostatních částech honitby! Rozmístění soli v ostatních částech honitby je důležité proto, že počet příkrmovacích zařízení (krmelců), bývá početně menší, nejsou v honitbě pravidelně rozmístěna a nepodchycují tím teritoriální rozmístění srnčí zvěře ve vegetačním období. Další skutečností je fakt, který si může v praxi každý ověřit, že srnčí zvěř se obvykle při příchodu ke slanisku paství, někdy i delší dobu v jeho bezprostředním okolí nebo sůl bere přerušovaně.

U příkrmovacích zařízení (krmelců) je pak pravděpodobnost nákazy srnčí zvěře parazitickými červy podstatně vyšší. Účinnost prováděné asanace po skončení zimního příkrmování nemusí být dobrá kvůli vysoké odolnosti vajíček parazitických červů. Také zde lze předpokládat přítomnost larev plícnívek, které vylézají na vegetaci, a dokonce i na slaniska až do výšky okolo 80 cm. Srnčí zvěř se obvykle zdržuje podle pozorování u slaniska průměrně asi půl hodiny. Jelení zvěř kromě olizování ohryzává kmen nasycený solí stejně tak černá zvěř, která také vykusuje zeminu nasáklou solí. Slaniska také často navštěvují zajáci a ohryzávají solí nasycené dřevo. Velmi často také navštěvují slaniska veverka a je komické je sledovat, jak postupně vylézají odspodu po kmeni, který olizují. K slaniskům často také nalétávají i holubi hřivnáči a vyzobávají zeminu nasycenou solí.

Slaniska jsou navštěvována srnčí zvěří celoročně, nejvyšší intenzita je zjara při přechodu na zelenou pastvu. Dále je nejvíce navštěvují srny v době laktace a srnčí v podzimním období při přebarvování (línání) zvěře. Zajímavým poznatkem je také, že srnčata od doby, kdy již začnou následovat srny, přejí-

mají zvyky srn a berou sůl zpočátku asi jen ze zvědavosti a později plně sůl i vyložené minerálie. Kdo zde pozoruje srnčí zvěř častěji, zjistí, že vše u slanisek funguje, dalo by se říci hierarchicky.

Každé slanisko je prakticky centrum teritoria nejsilnějšího srnce z okolí tohoto místa! Při funkční síti slanisek, s přihlédnutím ke konfiguraci krajiny a s ohledem na terén, jenž vyhovuje ve svých detailech starším srncům, je možné si tyto srnce právě díky síti slanisek rozmístit s určitým záměrem po celé ploše honitby tak, jak chceme. Podle provedených pozorování je zjištěno, že srny jsou u slanisek respektovány teritoriálními srnci a z pravidla se zde střídají. Obvykle vyjde ke slanisku v jarním období nejdříve mladší srna (srnka) a opouští jej při příchodu starší srny. Od počátku léta již srnčata pravidelně navštěvují slaniska se svými matkami. U srnců je také zajímavé, jak u slanisek fungují vnitropopulační vztahy. Z jara, při začátku vytloukání nejstarších srnců a tvorbě teritorií, jsou u slanisek vždy první roční a dvouletí srnci. Obvykle pak přijde nějaký středně starý srnec a mladší srnci odstoupí na vzdálenost tak do 100 m od slaniska kde pokračují v braní paše. Ale stačí jen, aby se v dohledu ukázal pán teritoria, nebo jen zabekal, a všichni slabší srnci rychle odbíhají mimo dosah jeho parůžků. Blízké okolí slaniska je obvykle vyznačeno hraby a výtlučkami teritoriálního srnce, který jeho okolí pravidelně kontroluje a obhajuje.

Vybudování sítě slanisek má zásadní význam pro jejich další využití k cílenému zkvalitňování srnčí zvěře! A proto, je vhodné v honitbách kde je zájem zkvalitnit chov srnčí zvěře, vybudovat takovéto pravidelné sítě slanisek pokrývající celou obhospodařovanou honitbu. S následnou možností přechodu od předkládání pouhé kamenné soli k aplikaci ověřených minerálních krmiv smíchaných

ve slanisku se solí, které umožní srnčí zvěři celoroční přísun minerálů a vitamínů nezbytných, pro zdárný vývoj zárodku v těle matky v období zimní nouze, v období růstu u srnčat a mladé zvěře k vytvoření dostatečné zásoby stavebních látek, u srnců k vývoji kapitálních a medailových trofejí, tak jak je to aplikováno již dlouhodobě v mnoha honitbách.

3. Minerální krmiva

V praxi byla ověřena v rámci terénních aplikací prováděných u srnčí zvěře možnost smíchání minerálních krmiv vyráběných firmou VVS Verměřovice, s.r.o. se sypkou kamennou nebo kusovou solí a následná aplikace této minerální směsi v minerálních slaniscích.

Od roku 2005 byla postupně sestavena nová řada minerálních doplňkových krmiv se zvýšeným obsahem vápníku a fosforu, speciálně určená pro parohatou spárkatou zvěř. Nejprve minerální krmivo Premin Spárkatá zvěř, pouze s obsahem minerálních látek. V roce 2006 bylo základní složení doplněno o vitamín D₃ v minerálním doplňkovém krmivu Premin Spárkatá zvěř Super. V roce 2007 pak byl obsah rozšířen o vitamíny A a E v minerálním doplňkovém krmivu Premin Spárkatá zvěř MAXI. Speciálně pro potřeby srnčí zvěře pak byl v roce 2011 vyvinuto a uvedeno do výroby minerální doplňkové krmivo Premin Spárkatá zvěř MAXI - SRNEC obohacené o vitamin C.

Pamatujme, že čím lépe se podaří vyhovět požadavkům na výživu spárkaté zvěře a čím lépe bude zvěř živena, tím bude v lepším výživném stavu a v lepší kondici, v rámci svého genofondu dosáhne vyšší trofejové kvality a její potomstvo bude životaschopnější. Právě pro uspokojení potřeb těchto životně důležitých minerálů a vitamínů je důležité mít v ho-

nitbě v dostatečném množství rozmístěny minerální slaniska s možností celoročního příjmu pro spárkatou zvěř životně důležitých prvků.

4. Aplikace minerálních krmiv ve slaniscích

Prakticky jedinou možností jak poskytovat srnčí zvěři minerální prvky a vitamíny celoročně je jejich aplikace v minerálních slaniscích. V každé honitbě jsou slaniska různých typů určitě vybudována a jejich síť je zpravidla trvale udržována. Srnčí zvěř tato slaniska navštěvuje celoročně a zvlášť intenzivně je navštěvují srny v době laktace a kojení srnčat.

Bez problému od začátku doby aplikace bylo bráno z minerálního slaniska, když byl namícháno minerální krmivo v poměru 1 : 1 se sypkou solí. Je také možné obsah soli v minerálním slanisku snižovat na 1 : 2 až 1 : 3 ve prospěch minerálního krmiva, protože výrobek Premin Spárkatá zvěř MAXI – SR-NEC obsahuje sám o sobě 13% soli. (viz. Obr. 2).

Je patrné, že jakmile se naučí srnčí zvěř včetně srnčat, takto vyložené obohacené sla-

Obr. 2 Minerální slanisko

nisko brát, je tento zvyk trvalý a srnčí zvěř se k takovýmto slaniskům pravidelně a celoročně vrací. Nejvhodnější způsob předkládání je, když se srnčí zvěř naučí brát minerální krmiva pokud možno jak s příměsí soli, tak s kusovou či lisovanou solí, umístěnou ve vlastním slanisku.

5. Vzájemné vazby srnčí zvěře u slanisek

V roce 2006 a zvláště intenzivně v roce 2007 jsme se od jara také na více místech v honitbě Velké Losiny zabývali posouzením vzájemných vazeb srnčí zvěře u slanisek umístěných uprostřed luk, vklíněných do komplexu lesa, vzdálených asi 800 m od experimentálního krmelce. Například v době čtrnácti dnů od 20. dubna 2007, kdy jsme zde prováděli pozorování téměř denně od 17 hodin až do setmění, jsme zjistili, že frekvence návštěv a počty srnčí zvěře u minerálních slanisek byly podstatně vyšší, než jsme se domnívali. Na jedné louce o výměře asi 14 ha jsme zaznamenali 11 různých srnců a na paš zde vytahovalo 7 námi obeznaných srn. U druhé louky o rozloze asi 6 ha, vzdálené od první louky více než 1 km bylo námi obeznáno 6 jiných srnců a 5 srn. Z těchto námi celkem obeznaných 17 srnců bylo 5 srnců III. věkové třídy z toho jeden medailový a dva srnci značně staří.

Více než polovinu těchto srnců jsme našli z pravidelných pozorování v době zimního příkrmování. Na louky vždy vycházeli nejdřív roční srnky a srnci, čtyři byli vidláci a jeden špičák, všichni ještě měli paroží v lýčích. Následně pak na louku z pravidla vycházely starší srny a tři dvouletí srnci, kteří v tuto dobu právě začali vytloukat paroží šestěrů a s ročky si navzájem celkem nevadili. Když se na louce objevili čtyři silní dospívá-

jící šesteráci, z toho dva zcela jistě s trofejí na hranici bronzové medalie tak se zpravidla mladí srnci vzdálili, dospívající srnci se příliš vzájemně nenapadali, obvykle se vzájemně pozorovali a přecházeli kolem sebe „odpichovaným“ krokem. Ale stačilo však, aby v lese zabekal starý teritoriální srnec při svém přetahování, když kontroloval své teritorium, kde ho ostatní srnci ještě nemohli vidět a všichni mladší srnci rychle opustili louku.

Obvykle to většinou každý večer skončilo tak, že nejsilnější teritoriální srnec obešel na louce okraj lesa, udělal pár výtluček a hrabů poblíž minerálního slaniska, případně prohnal některého z dospívajících srnců s již vytlučným parožím, nejčastěji však se nekompromisně porval se sousedním teritoriálním starým srncem, anebo alespoň na sebe z krytu delší dobu teritoriálně bekali. Bylo pro nás nesmírně zajímavé pozorovat tyto vzájemné vazby mezi srnci, které zde podle nás vznikly jen díky tomu, že zde bylo umístěno minerální slanisko.

Také se ukázalo, že srnci přicházejí zřejmě ke slaniskům z větší vzdálenosti a tím ve větším počtu. Srn byl u tohoto slaniska vidět méně a asi to bylo ovlivněno tím, že navštívili stále ještě slanisko u experimentálního krmelce. Srny také asi zřejmě kvůli svým srnčatům, která ve své rané fázi vývoje nejsou tolik mobilní jako jejich matky, mají asi stabilnější stávaníště, respektive i menší domovský okrsek. Srny si u minerálních slanisek nikdy nevodily a postupně se střídaly. Dost často bylo, že během doby po kterou braly na louce paš, nejméně dvakrát navštívily slanisko, málo kdy pak srny chodily během jedné pastevní periody ke slanisku třikrát a více.

V letním období jsme na obou stejných loukách pozorovali mnohem menší počet srnčí zvěře než zjara a to obojího pohlaví.

Srnčí zvěř již zřejmě byla mozaikovitě rozptýlena v přílehlých lesních komplexech a její návštěvnost těchto minerálních slanisek již nebyla tak pravidelná. Asi byla také více využívána i jiná slaniska, pravidelně rozmístěná na většině honitby. Kdo by hodnotil početnost srnčí zvěře až v tomto období, musel by konstatovat, že zde srnčí zvěře není mnoho a ještě k tomu převažují srny.

Závěr

Jestliže jsme v námi obhospodařované honitbě v období podzimního a zimního příkrmování srnčí zvěře v krmném programu aplikovali minerální krmivo, pak jsme s největší pravděpodobností položili základ pro vývoj a růst kvalitativně lepší nové generace srnčí zvěře, než byly generace předchozí. Je tedy podle mne zcela logické, že nemalé finanční prostředky, které jsme do srnčí zvěře investovali kvalitním příkrmováním v honitbě, by se nám následně mělo podařit v budoucnu zúročit zvýšeným výnosem zvěřiny a trofejové kvality u námi obhospodařované populace srnčí zvěře.

Tuto naši snahu o vysokou kvalitu srnčí zvěře honitbě můžeme po skončení zimního příkrmování ještě posílit používáním minerálních slanisek, což je možnost jak dál pokračovat celoročně v přísunu minerálních látek a vitamínů srnčí zvěři. Tato minerální slaniska si můžeme jednoduše zhotovit tím, že smícháme minerální krmivo se solí v námi zvoleném poměru. Pro první aplikaci minerálního lizu je nevhodnější poměr 1 : 1 viz. Obr. 3. Tento námi aplikovaný poměr může být následně dále upravován až na 1 : 3 a více ve prospěch minerálního krmiva. Časem lze srnčí zvěř navyknout na braní jen čistého minerálního krmiva, jelikož obsahuje již ve svém základním složení 13 % soli.

Nejvhodnější pro srnčí zvěř ve vegetačním období je umožnit braní minerálních látek prostřednictvím minerálních slanisek, pravidelně rozmístěných dle čtvercové sítě po ploše celé námi obhospodařované honitby. Takto pravidelně rozmístěná slaniska pomohou srnám získat v době kojení nezbytný dostatek potřebných minerálů a vitaminů pro jejich potomstvo a tím pokračovat v přísunu stavebních látek nezbytných pro optimální vývoj jejich mohutného kosterního rámce, který započal již přísunem těchto minerálních látek v prenatalním stádiu (před narozením srnčete v těle matky) při aplikaci minerálních krmiv v jadrném krmivu v období zimního přikrmování.

U srnců nám pak pomůže pravidelná síť minerálních slanisek s rozmístěním teritoriálních srnců po celé ploše honitby, pokud vybudujeme síť minerálních slanisek v kombinaci s vhodností terénu a znalostmi potřeb těchto srnců. Můžeme pak dosáhnout toho, co jsme si v předchozích letech cíleným pozorováním mnohokrát ověřili. Každé minerální slanisko se stalo stávaníštěm silného teritoriálního srnce, který je vždy tvrdě obhajoval coby součást svého teritoria, častokrát pak i několik let po sobě.

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že aplikace minerálních slanisek má pro srnčí zvěř celoroční význam a napomáhá zvýšení chovné kvality spolu se stabilizací populace srnčí zvěře v obhospodařované honitbě.

Kontakt:

Jiří HANÁK

jirihanak.spk@seznam.cz

Seznam použitých pramenů

BABIČKA, C., HANÁK, J., KNÁPEK, M.: *Metodika aplikace minerálních doplňkových krmiv v chovu spárkaté zvěře. První vydání. Vydalo VVS Verměřovice s.r.o. Verměřovice 225, 115s. 2010. ISBN 978-80-254-8056-4*

ZELENKA, J.: *Principy výživy srnčí zvěře, Zvýšení chovné a trofejové kvality srnčí zvěře - sborník přednášek. s. 51-56. První vydání. Vydalo VVS Verměřovice s.r.o. 2011. Verměřovice 225, 561 52 ISBN 978-80-254-9417-2 EAN 978-80-254-9417-2*

Obr. 3. Minerální slanisko s lisovanou solí

